

HEIKKI HONKOLA:

LEHTIMÄEN KIRKOSTA 1800-2022

JA SEN PAPEISTA

Lehtimäen kirkosta ja sen papeista

Alkusanat ja kiitokset

Tämä kirja pyrkii kuvaamaan Lehtimäen kirkon historiaa helppolukuisena ihmisläheisenä kerrontana. Tiedonlähteenä ovat erityisesti vanhat sanomalehdet, joiden kautta kunkin aikakauden lehtimäkeläiset kirjeenvaihtajat pääsevät ”tuoreeltaan” kertomaan kotikirkostaan ja oman aikansa seurakunnallisista tapahtumista.

Kirjan tarkoituksena on myös ”antaa kasvot” vuosisatojen saatossa seurakunnan paimenina toimineille papeille. Lehtimäellä vaikuttaneet papit käydään läpi kronologisena kertomuksena, ja samalla kerrotaan asioita, mitä kunkin papin Lehtimäellä olon aikana seurakunnassa tapahtui.

Tärkeä, aiemmin käyttämätön tietolähde oli myös Lehtimäen kirkon sakastin ”nimi-kirjoitusseinä”, jota seurakuntamestari Veli-Matti Keisanen auttoi minua tutkimaan ja valokuvaamaan. Kiitos Veli-Matille kärsivällisyydestä ja ystävällisestä avusta.

Faktatietojen tarkistuksessa auttoi Anne Hattula Alajärven seurakunnan kirkkoheranvirastosta. Aune Kuoppa-aholta sain käyttööni kirkonemäntien historiikin. Harvinaisia kuvia antoi julkaisuun Annikki Ojala. Tietojen täydennystä ja apua oikolu-kuun sain myös Facebookin ”Lehtimäen historia” -ryhmästä. Kiitos kaikille!

Kiitos BoD-kustantamolle, joka teki kirjan julkaisun helpoksi!

Kirkkoherra Kaleva Ihamäki kuvaili Lehtimäen seurakuntaa lähtiäissaarnassaan 1964. ”Tämän seurakunnan keskuudessa on hyvä olla, kunhan vain löytää työs- sään oikean aallonpituuden.” Niinhän se on!

Mielenkiintoisia lukuhetkiä,

Heikki Honkola

Heikki Honkola (Toim.)

Lehtimäen kirkosta ja sen papeista.

1800–2022

© 2022 Heikki Honkola

Kannen suunnittelu: Heikki Honkola

Sisuksen taitto: Heikki Honkola

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-80-6464-0

Sisältö

LEHTIMÄEN KIRKOSTA JA SEN PAPEISTA 9

1800–1817 MARCUS FAGERDAHL	13
<i>Sakastin ”kirjoitusseinä”</i>	16
1818–1825 JOHAN NIKLAS NYBERGH	19
1826–1827 GUSTAF ADOLPH HORNBERG	20
<i>Kirkko opetti lukemaan</i>	20
<i>Vanhimmat merkinnät seinällä</i>	21
1827–1832 ERIK NIKLAS HILDÉN	22
1833–1841 PETER WILHELM KRANCK	24
1841–1843 HENRIK WILHELM WAHLSTEIN	26
1843–1850 PETER HENRIK LINDEGREN	26
1851 GUSTAF ENOK SPRINGERT	28
1851–1860 CARL FREDRIK STAUDINGER	28
<i>Kirkon alkuajan lukkareita, 1800–1904</i>	30
<i>Lehtimäki Alajärven kappeliksi</i>	31
1860–1862 HERMAN MAURITS INBERG	31
1862 ELIAS MALMBERG	33
1862–1863 JOSEF WERNER KJELLBERG	34
1863–1868 CARL GUSTAF GRÖNBERG	34
<i>Lehtimäen hautausmaat</i>	37
<i>Lehtimäen kouluolot 1868</i>	40
<i>1800-luvun jumalanpalvelus</i>	41
<i>Lehtimäen kunta syntyi 1868</i>	42
1868–1870 ILMAN OMAA PAPPIA	43
1870 HERMAN MAURITS INBERG	43
1871–1874 GUSTAF VON ESSEN	45
<i>Evangelisuus saa jalansijaa</i>	47
1874–1878 JOEL AUGUST HEIKEL	48
<i>Papinmaksuja myös Alajärvelle</i>	50
1878–1883 JEBETS JESIEL JUDI JUDÉN	51
<i>”Kirkossa kaikuu puhdas evankeliumi”</i>	53
<i>Postikin kulkee</i>	53
<i>Lahjoituksia seurakunnalle</i>	54
1883 JOHAN GUSTAF HOLLMÉN (JANNE KUSTAA HEINO)	54

1883 KAARLO SIMELIUS	54
1883–1886 EDWARD ELIEL LUNDELL	55
<i>Viinaongelma puhuttaa</i>	56
<i>Kunta raittiuden kannalla</i>	57
1886–1894 JOHAN FREDRIK OLIN	57
<i>Hoosianna neliäänisesti</i>	65
1894 KAARLO VIHTORI PETRELL.....	66
1895–1910 KAARLO KUSTAA TURTOLA	67
<i>Oletko autuas?</i>	67
<i>Kirkko ehompaan kuntoon</i>	68
<i>Kirkon lähellä liikaa ”meteliä”</i>	69
<i>Rovasti Johanssonilta lämmityskamiina kirkkoon</i>	69
1910–1913 KAARLO JOHANNES KORPITIE	75
1913–1914 PAAVO ILMARI LIUKKU (PAUL STENBÄCK)	77
1914–1923 KAARLE MATTILA	78
<i>Pellosmaan ”kummitukset”</i>	79
<i>Kiista urkuharmonista</i>	80
<i>Oma seurakunta ja oma kirkkoherra!</i>	81
1923–1926 VÄINÖ JUHO MATTILA	85
<i>Kirkolle peltikatto</i>	85
1927–1928 JUHO STEFANUS JÄRVI.....	86
1928–1934 AARNO JOHANNES VIHANTOLA	93
<i>Vallinmäen historiakirjoituksista tehdään kirja</i>	93
<i>Diakoniayhdistyksen perustaminen</i>	96
<i>Aaro Vallinmäen hautaus</i>	98
<i>Ojan alttaritaulun paljastus</i>	100
1934–1935 AARNO ULJAS SEPPO	103
<i>Seurakunnan ensimmäinen kirkkovaltuusto</i>	104
1935–1937 FRITHIOF JOHANNES PENNANEN	105
1937–1938 JUHO VÄINÄMÖ HONKALA	108
1938–1956 TAUNO KAARLO VARTIA	108
SOTA.....	112
<i>Sotien jälkeen</i>	115
1946 RISTO JOHANNES NIVARI	115
1946 VEIKKO ARMAS MATTILA.....	115
<i>Kirkon peruskorjaus 1947–48</i>	115
<i>Diakonissa taas palvelukseen</i>	118

<i>Sankaripatsashanke</i>	119
1957–1958 AIMO SORVARI	121
1958 TAUNO KOSKELA	121
1958–1959 ERKKI KOSKIMÄKI	122
1959–1964 KALEVA JOHANNES IHAMÄKI	122
<i>Kirkolle nykyiset värit 1961</i>	124
1965 KAUKO PYLVÄNÄINEN	127
1965–1968 VILHO OLAVI HAKALA	128
1968–1969 TEUVO VEIKKOLA.....	129
1969–1970 MAUNO J. LAMMI	130
1970–1971 JORMA LEO ARSTU	131
1971 LAURI LEMPINEN.....	132
1971–1974 RAIMO MÄKI.....	132
1974–1977 TIMO V. MÄKINEN	133
1978–1979 PERTTI KRIIKKU	135
1979–1983 PERTTI HAAPANEN.....	136
1983–2005 PERTTI KRIIKKU	137
<i>Lehtimäen kirkko 200 v.</i>	138
07/2005–12/2006/ ESKO KALLIO	151
12/2006–3/2008 JYRKI JORMAKKA	153
2007–2008 ANN-MARI HÄGGMAN-NIEMI, VÄINÖ REINILÄ	154
<i>Lehtimäen seurakunta Alajärven kappeliseurakunnaksi</i>	154
03/2009–2010 TERHO KANERVIKKOAOHO.....	154
2010–05/2011 LASSE PESU	157
6/2011–11/2016 AAPO KAIVOSOJA	157
12/2016- 8/2017 ANN-MARI HÄGGMAN-NIEMI	164
8/2017 – 7/2018 TERHO KANERVIKKOAOHO.....	166
8/2018–7/2020 JUHA VIHRIÄLÄ	167
2020- TERHO KANERVIKKOAOHO.....	168
<i>Painetut lähteet:</i>	171
<i>Muut lähteet:</i>	171
<i>Liitteitä</i>	171
<i>Kirkon ja tapulin ulkoväritys vv. 1800–2022</i>	171
<i>Kuvagalleria: Lehtimäen kirkon pappeja 1800–2022</i>	172
<i>Kirkon suntioita:</i>	175
<i>Kappeliseurakunnan työntekijöitä ja luottamushenkilöitä 2022:</i>	176

LEHTIMÄEN KIRKOSTA JA SEN PAPEISTA

Kauan sitten vaelteli Lehtimäen seuduilla lappalaisia, jotka elivät metsästyksellä ja kalastuksella, ja käyttivät poroja vetojuhtinaan. Pysyvä asutus tuli tänne 1500-luvulla. Asutus levisi sisämaasta Ähtärinjärveä pitkin. Asukkaita tuli Savosta, kun Ruotsin kuningas Kustaa Vaasa vapautti veroista muutamaksi vuodeksi talot, jotka raivattiin korpeen. Savolaiset toivat Lehtimäelle kaskiviljelyn.

Pitkään lehtimäkeläiset elivät Pohjankyrön, Ruoveden ja Pietarsaaren suurpitäjien rajoilla. Tärkeänä rajamerkinä toimi Mattisen kivi lähellä nykyistä kirkkoa. Livon kylästä käytiin kirkossa Ruovedellä ja myöhemmin Ähtärissä. Lehtimäen pohjoisosa kuului ensin Pietarsaaren emäseurakuntaan ja myöhemmin Lappajärveen. Kun kulkureitit olivat kehnot, ei kirkossa, esimerkiksi Pietarsaaressa asti, käyty kovin usein. Lapsia vietiin kastettavaksi useampi kerrallaan. Samoin vainajat arkkuihin haudattiin tilapäisiin hautoihin odottamaan talven rekikelejä kirkkomaahan kuljettamista varten. Lehtimäen kirkon alkuvaiheita arvioi Waasan Lehti:

”Se vähäinen kansa joukko, joka täällä asui silloin kun ei ollut vielä omituista kirkkoa, kulki kahdessa kirkossa, nimittäin Liwon kylästä Ätsärissä ja Lehtimäen kylästä Alajärwellä. Edellisten kirkkotienä oli siis noin 3 penikulman pitkä Ätsärin järwi weneellä kuljettawa.

Wuonna 1799 alettiin täällä omituista kirkkoa rakentaa. Ihmetellä sopii kun niin pieni wäestö, noin 5 - 6 sataa, woiwat tehdä näinkään oiwallisen kirkon kun Lehtimäen kirkko on. Ahkeruutta ja neroa on siihen todellakin tarwittu.”¹

¹ Waasan Lehti 13.2.1884, s.2.

Vuoden 1709:n kartassa ovat Lehtimäen kohdalla merkittyinä vain jonkinlaiset kinttupolun tapaiset reitit talosta taloon ja kohti Laasalaa. Kesällä ja talvella polkuja oli helpompi liikkua, mutta keväisin ja syksyisin ne olivat usein kulkukelvottomia.

Pitäjäkartat: Pietarsaari 1709. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/23948>

Soinilaiset ja lehtimäkeläiset halusivat pystyttää oman kirkon. Rakennuspaikkana kilpailivat mm. Pahkamäki Laasalassa, Autionmäki nykyisessä Lehtimäen Keskikylässä, sekä Pöntinen Soinissa. Paikasta ei päästy sopuun. Soinilaiset päättivät rakentaa oman kirkkonsa Kuninkaanjoen kylään Mäkäramäelle (Soinin nykyisen kirkon paikka).

Lehtimäen kirkon historiikeista on puuttunut kirkon pappeihin ja heidän aikansa seurakunnallisiin tapahtumiin keskittyvä teos. Kun vanhat sanomalehtiarkistot ovat Kansalliskirjaston digitoimina tulleet kaikkien käyttöön, on nyt mahdollista päästä lukemaan vanhoja kirkkoa koskevia uutisia sanomalehdissä, samoin tapahtumien aikaisia mielipidekirjoituksia. Tämä elävöittää entisistä ajoista saatavaa kuvaa.

Tätä kirjaa varten on myös kuvattu ja analysoitu Lehtimäen kirkon sakastin seinässä olevia nimikirjoituksia, joista on saatu tarkennuksia päivämääriin ja jotka ovat muutenkin täydentäneet kertomusta kirkon historiasta.

Kirkon käyttönotosta tulee 222 vuotta kuluneeksi täsmälleen 22. kesäkuuta 2022. Kirkon ovet avasi Vaasasta Lehtimäelle saapunut Marcus Fagerdahl. Fagerdahlin jälkeen yli puolensataa pappia on kylvänyt Jumalan sanaa Lehtimäen kirkossa. Keitä he olivat ja mitä heidän aikanaan Lehtimäellä tapahtui voit lukea tästä kirjasta.

9 789528 064640

